

Nežka Černe Gec | ŠC Nova Gorica, Biotehniška šola

Obraznava pesmi iz sklopa *V svoji deželi s svojo govornico* v poklicnih šolah

Learning Content with Poems from *In Their Own Country*
with Their Own Language in Vocational Schools

Izvleček

V prispevku predstavljam svoj način obravnave štirih pesmi z domovinsko tematiko v triletnem poklicnem izobraževanju. Ta besedila obravnavamo predvsem v drugem letniku. Poleg obveznih oz. priporočenih besedil je v učbenikih še veliko izbirnih besedil, ki nudijo veliko možnosti pogovora. Sodobnejša besedila dijaki načeloma bolje sprejemajo. Nekaj je besedil slovenskih avtorjev iz zamejstva in izseljenstva. Dodana so razmišljanja dijakov.

Abstract

The article presents my method of approaching four poems with patriotic themes in three-year vocational education. These texts are mostly second year material. In addition to mandatory or recommended texts, school books include many elective texts that offer a number of conversation topics. Generally, students are more accepting of modern texts. Some texts are by Slovenian authors from the neighbouring countries and those who have emigrated. Students' thoughts are also included.

Ključne besede:

domovinska tematika,
pesniški slog,
poklicna šola, sporočilo

Keywords:

patriotic themes, poetic style,
vocational school, message

roman   vejica
glagol   oklepaj
beseda   glagol
zaimék   poved
vrste besedil   intonacija
poudarek   esej   met

1 Uvod

Namen mojega prispevka je osvetliti štiri pesmi z domovinsko tematiko, ki jih obravnavamo v triletnih poklicnih šolah, v katerih so sicer v ospredju strokovni predmeti in praktični pouk. Struktura dijakov je zelo raznolika; razlikujejo se po učnem uspehu (od zadostnih do odličnih) in predznanju, kar nekaj je dijakov tujcev in dijakov s posebnimi potrebami. Po učnem načrtu pouk slovenščine obsega 213 ur. Delu z neumetnostnimi besedili je namenjenih 60 % ur, delu z umetnostnimi besedili pa 40 %, to je približno 85 ur v vseh treh letih. Po letnikih so ure razdeljene približno tako: v prvem letniku 105, v drugem in tretjem pa po 54 ur. V drugem letniku so dijaki tri mesece na poklicnem usposabljanju pri delodajalcu, v tretjem letniku pa štiri mesece. V tretjem letniku programa slaščičar in vrtnar je še 33 ur slovenščine v stroki, ki spada v odprti kurikulum.

V Katalogu znanja so priporočena besedila z domovinsko tematiko uvrščena v sklop *V svoji deželi s svojo govorico: Župančič, Z vlakom; Kranjec, Režonja na svojem; Bevk, Kaplan Martin Čedermac*. Obravnavajo se v 2. letniku. Poleg teh je v sklopu še deset besedil.

Nekaj besedil z domovinsko tematiko je v 3. letniku: Krst pri Savici, Kostanj posebne sorte, Bosa pojdiva, dekleta, obsorej, Sveti Pavel, v prvem letniku pa Rožančev roman Ljubezen.

Pri pouku književnosti uporabljam učbenike Jane Kvas: *Književnost, Mlada obzorja 1, 2, 3* (Kvas, 2006a; 2006b; 2006c).

Dijakom in dijakinjam torej skušam približati leposlovnna dela, jim pokazati lepoto slovenskega jezika, bogastvo pesniških metafor in pestrost nešteti zgodb iz slovenske zgodovine. Vse to je čudovito izraženo v pesmi *Moji besedi* zamejskega Slovence iz Avstrije Andreja Kokota:

*Ni ga vetra,
da bi razgnal
oblake moje skrivnosti.
Ni bliska, ki bi razklal
sklep moje ljubezni
do tebe,
plaha beseda.
Ni ga jezika,
da bi zasenčil
tvojo lepoto.* (Kokot v Jožef-Beg, Debeljak, 2008: 84)

2 Učni in vzgojni cilji pri pouku književnosti

Zbrala sem nekaj mnenj o vzgojnih ciljih pri pouku književnosti.

»Večina nas svojo identiteto začne graditi v družini (doma). Ob rojstvu smo namreč popolnoma odvisni od drugih, odraščanje v zdravih družinskih odnosih pa v nas zbudi občutke varnosti in pripadnosti. Potreba po pripadanju je tesno povezana z domom, družino, pa tudi z domovino. Navezanost na lastni narod in domovino povezujemo z domoljubjem. /.../ Slovenci smo svojo individualno, nacionalno in kulturno identiteto ohranjali z jezikom, literature in kulturo« (Golc idr., 2011: 7).

V Katalogu znanja je zapisano: »Dijaki se zavedajo, da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebne in narodne identitete, pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine. V drugem letniku razvijajo domovinsko in narodno zavest ter občutek za socialno problematiko.« (Katalog znanja, 2007: 2)

Profesorica in avtorica učbenikov Jana Kvas v predgovoru k poglavju *V svoji deželi s svojo govorico* pravi: »V obdobjih, ko so bili Slovenci politično nesamostojni in ogroženi, so prav naši besedni umetniki ozaveščali svoje sodobnike in številne poznejše generacije, tako da so pisali o tem, pa tudi o tistih pojavih med Slovenci, ki so razdiralno vplivali na življenje narodne skupnosti.« (Kvas, 2006b: 10)

3 Domovinska tematika

Že v prvem letniku eno od uvodnih ur posvetim simbolom slovenske države: dijaki v zvezek narišejo slovensko zastavo, grb in napišejo slovensko himno. Zemljevid Slovenije je obvezni učni pripomoček. Velika večina dijakov zna deklamirati sedmo kitico Prešernove Zdravljice, naučiti se je morajo tudi dijaki nižjega poklicnega izobraževanja in dijaki tujci – ti imajo seveda na voljo malo več časa za učenje. Naslednjo uro obravnavamo državne praznike v Sloveniji. Doma poiščejo podatke o zgodovinskem ozadju teh praznikov. Poseben poudarek velja praznikoma dan državnosti in dan samostojnosti in enotnosti. Pri starših, starih starših in drugih se pozanimajo o tem, kako se spominjajo časa osamosvajanja in desetdnevne vojne za Slovenijo. Spodbujam jih, naj v počastitev teh dveh praznikov izobesijo slovensko zastavo. Pogovorimo se, kako je zastava pravilno izobešana. Pozorni smo na slovenščino v javni rabi: na imena podjetij, trgovin, oddaj; pa tudi na sodobna osebna imena, s katerimi starši poimenujejo svoje novorojenčke.

4 Obravnava lirskih besedil z domovinsko tematiko

Učni sklop z domovinsko tematiko *V svoji deželi s svojo govorico* pa je sicer v drugem letniku. V članku bom predstavila štiri pesmi po osebnem izboru. Motivacija pri obravnavi določene pesmi je lahko pogovor o osrednjem problem, lahko si pogledamo fotografije pokrajine ali jo poiščemo na zemljevidu. Nato pesem preberem najprej sama, po kratkem premoru pa jo preberejo še dijaki. Potem se posvetimo vsebini, sporočilu in aktualizaciji. Poiščemo metafore in druga slogovna sredstva.

Navadno naročim dijakom, da si izberejo dve pesmi in se ju naučijo (na pamet) deklamirati. Vse pesmi dijaki prepišejo v zvezek.

4.1 Tone Pavček: Take dežele ni

*Lepa je moja dežela. Bredkosti polna.
Sèm je stvarnik sejal nemir
in lepoto, ki je skoraj popolna,
in žalost, kot je ni na svetu nikjer.*

*Nikjer ni zemlja tako skromna in radodarna,
nikjer ne pride lastovka tako hitro na jug,
nikjer ni nikoli tako bledikava zarja
skozi stoletja ohranjala up.*

*Nikjer trave z Jurijem, svojim patronom,
ne veseljačijo tako dolgo v jesen
in nikjer ne kriče še pod betonom
o zelenem spominu svojim ljudem.*

*Nikjer niso hoste tako skrivnostne
z brezni in grapami, ki jih je zlo
polnilo s trupli, da njih belo okostje
sije potomcem v neprijazno temò.*

*Lepa je moja dežela. Lepa do muke.
Samo tu gruli prsteno grlo rim.
Samo tu so tudi groze manj hude.
Samo tu lahko živim. (Pavček v Kvas, 2006b: 16)*

Motivacija: dijakom naročim, naj navedejo, kaj jim je všeč in kaj jih moti v Sloveniji. Kot pozitivno navadno navajajo: lepa narava, gozdovi, reke, morje, jame, čist zrak, ugodno podnebje, možnost izobraževanja, lep jezik, svoboda, varnost, mirna mladost, iskreni ljudje, podpora družinam, različni športniki, dobra tradicionalna hrana ...

Motijo jih: onesnaževanje okolja, slabi javni prevozi, politika, nizke plače, premalo zaposlitev, premalo vlaganja v

kmetijstvo, homofobija, razisem, neenakopravnost, kršenje zakonov, nepravilnosti v zdravstvu, preveč turistov, majhna država in dejstvo, da se ne zavedamo svoje preteklosti.

Nato pesem preberemo, najprej jaz, potem še dijaki.

V pesmi poiščemo nasprotja: kaj je v Sloveniji lepega, dobrega, kaj je negativnega, hudega ...

Poiščemo slogovna sredstva: ponavljanje, pretiravanje, okrasne pridevke, poosebitve ...

Osebnost mi zelo všeč verza:

*»Nikjer trave z Jurijem, svojim patronom,
ne veseljačijo tako dolgo v jesen ...«*

Zelo pomembna je predzadnja kitica, ki namiguje na zunaj-sodne povojne poboje, o čemer dijaki ne vedo nič. Na spletu (Wikipediji) poiščemo članek o povojnih pobojih in zemljevid grobišč. Želijo izvedeti, katera grobišča so v bližini njihovega kraja.

Kljub vsemu trpljenju, ki se je dogajalo v preteklosti, izpovedovalec/lirski subjekt lahko živi le tu – na Slovenskem.

»Pesnik v celotni pesmi povezuje naravno okolje, zgodovino in ljudi naše dežele, ki lahko samo tu svobodno živijo. Prav tega se moramo vsi Slovenci zavedati: ljubiti domovino namreč pomeni, sprejeti jo takšno, kot je.« Gaja

»Menim, da Slovenija je res zelo lepa: ima tako panonsko nizino, dinarski svet, visokogorje in morje. Je pa hkrati država, v kateri srečaš vse vrste ljudi: prijazne, negostoljubne, ekološko osveščene in takšne, ki kaj hitro pozabijo na naravo ter takšne, kot smo mi – mlade, polne navdiha. Čeprav živimo v svetu, kjer je denar pomembnejši od zdravja, imamo v naši domovini veliko ljudi, ki jim je mar zanj.«

Domovina mi zelo veliko pomeni, saj tukaj živim že od rojstva. Mojega življenja čez par let pa si ne predstavljam v moji rojstni državi.« Nastia

Kljub temu da dijakinja v spisu ves čas hvali Slovenijo, na koncu zaključí, da v prihodnosti ne namerava tukaj ostati.

4.2 Miroslav Košuta: Tržaška izštevanka

*Štirje Slovenci
in dva Slovenca
je pet Slovencev,
sedem strank –
koliko časa
se bomo šteli,
je še edina*

*od ugank:
z desne na levo
smo Italijani,
z leve na desno
nas več ni –
prejle še v petih
v igri izbrani,
zdaj pa preštejem:
en,
dva,
tri!* (Košuta v Kvas, 2006b: 19)

Zelo zanimiva pesem; po eni strani lahkotna, zabavna, po drugi strani pa posreduje trpko resnico, da je v Trstu oziroma v Italiji Slovencev vse manj. Na to namigujejo verzi: štirje Slovenci in dva Slovenca je pet Slovencev; na koncu pa so le še trije Slovenci. Na strankarsko, politično razklanost kažejo verzi: pet Slovencev sedem strank. Slovenci gledamo na zamejske Slovence kot na Italijane (*z desne na levo smo Italijani*), večinsko prebivalstvo – Italijani pa bi najraje trdili, da Slovencev (v Trstu) ni.

Biotehniško šolo obiskuje kar nekaj zamejskih Slovencev, ki živijo v Italiji. Z njimi se pogovarjamo o življenju na drugi strani meje, o tem, ali živi v njihovem kraju več Slovencev ali Italijanov, o odnosih med njimi in o ohranjanju slovenščine.

4.3 Rado Bordon: Rojstni kraj

*Postavil te je, mesto, vrh obale
Jadrana v pradavnini trud človeka;
odtlej te niti plima ne oseka
ne burje vihra niso omajale.*

*Trdno so k naši zemlji prikovale
te pridne roke, in četudi steka
se skozi raznolikih ljudstev reka,
so tvoje žile našo kri vsesale.*

*Čemu prepir? Ko moj objem prižema
vas vse, Tržačane in Triestine,
poštene duše, anime oneste,*

*občutim, da iz ene smo družine,
da nas ljubezen skupna vse razvema,
čeprav jaz ljubim Trst in vi Trieste.* (Bordon v Kvas, 2006b: 20)

Tudi ta sonet malo znanega pesnika Rada Bordona je meni osebno zelo ljub. Je neke vrste hvalnica Trstu, ki ga je ustvaril »trud človeka že v pradavnini«. Poudarjena je njegova

multikulturalnost in poseben pečat, ki so mu ga vtisnili Slovenci: *in četudi steka/ se skozi raznolikih ljudstev reka,/ so tvoje žile našo kri vsesale*. Ljubezen do Trsta in Tržačanov obeh narodnosti pesnik izrazi dvojezično: *Ko moj objem prižema/vas vse, Tržačane in Triestine, poštene duše, anime oneste, /.../ čeprav jaz ljubim Trst in vi Trieste*. Opozorim na verz (jamski enajsterec) verzne prestopne, nagovor, poosebitev, retorično vprašanje in druge metafore.

»Čemu prepir, se sprašuje pesnik v tem odlomku. Zakaj smo si na nasprotni strani? Zakaj se ne moremo imeti radi? V Trstu živita dva naroda – Slovenci in Italijani, zakaj se naroda prepirata, če pa smo vsi iz ene družine? Pesnik se predvsem sprašuje o življenju v Trstu, kako je živeti v dvojezičnem kraju.« Tilen

4.4 Pavla Gruden: Temna misel

*Še ravnokar je na drevesu visel
namesto lista vsakega – zlatnik ...
Iz mene pa prišla je temna misel,
predme postavila težak mejnik.*

*Zasenčila je evkalipta krošnjo,
sto sonc je ne bi pozlatilo zdaj.
Mejnik je zdrobil mojo zadnjo prošnjo,*

*Izseljenka, osamljena, šibka in tujka,
primorana v tavanje brez vsake smeri ...
Nad tokom svojim vrba sem žalujka:
na gaj oddaljen misel me boli.* (Gruden v Kvas, 2006b: 21)

Slovenska pesnica Pavla Gruden se je pri 27 letih izselila v Avstralijo, ki jo predstavlja evkalipt. Domotožje in dokončna neuresničitev vrnitve domov (*izbrisana je zame pot nazaj*) sta poudarjeni s pretiravanjem in nasprotjem: *Iz mene pa prišla je temna misel, /.../ sto sonc je ne bi pozlatilo zdaj*. Z dijaki se pogovorimo o metaforah: vrba žalujka (nad svojim tokom), gaj oddaljen.

Tako kot Župančič se tudi Pavla Gruden v novi domovini počuti kot tujka, osamljena in šibka.

Dijaki povprašajo svoje sorodnike, ki so se izselili, zakaj so zapustili svojo domovino, kako ohranjajo stike s svojci in z jezikom, se nameravajo vrniti, predvsem pa o občutkih v novi domovini. Dijaki tujci izrazijo svoje misli, morda strahove, pričakovanja, ki jih imajo sami in njihovi starši v Sloveniji. Bodo tukaj ostali?

»Gre za t. i. izseljensko problematiko tistih, ki so bili primorani zapustiti domovino, bodisi zaradi vojne, iskanja nove priložnosti za delo itd. Vsekakor bi lahko podoben problem opazili tudi v današnjem, sodobnem svetu, ko se določena

generacija izobraženih in ambicioznih ljudi odloči zapustiti domovino zaradi želje sprejeti nove izzive ali zaradi nezadovoljstva do "države". Pesnica se prav v tem odlomku počuti nekako osamljeno, šibko, kot tudi sama navaja, pogrša svojo domovino, žaluje za njo.« Tilen

5 Nekaj misli dijakinj in dijakov

»Lepo je živeti v domovini, kjer smo si vsi enakopravni, kjer vlada mir in kjer govorimo vsi enak jezik. Čeprav se krešejo mnjenja in menjava vlada, prevladuje mirno življenje, ljudje so večinoma zaposleni, mladina ima možnost šolanja, omogočeno imamo zdravstvo.« Lucija

»Na poti do samostojne države smo Slovenci naleteli na številne ovire. Samostojnost smo dosegli z enotnostjo in bojem. Mladi se tega premalo zavedamo, samoumevno se nam zdi, da lahko govorimo in pišemo v svojem jeziku. A prav take obletnice, kot je letošnja, nas opominjajo, da je to težko prigrarano.« Gaja

»Menim, da z domovino ostaneš povezan za vedno, tudi ko se preseliš drugam.« Sara

»Tako kot je raznolika naša dežela, tako smo raznoliki tudi mi. Naš jezik je še posebej zanimiv, ker ga govori le dva milijona ljudi. Je eden redkih jezikov, ki ima dvojino, in to nas naredi še bolj posebne.« Gaja

»Kaj sploh pomeni domovina? Tvoj rojstni kraj? Tam, kjer imaš sorodnike? Moj rojstni kraj je Slovenija. Večino družine imam v Bosni, ampak imam jo tudi v Sloveniji ... Zame sta slovenščina in bosanščina najpomembnejša jezika, saj sem se učila obeh jezikov hkrati od svojega rojstva naprej. Za Slovenijo v prihodnosti si želim, da bi ostala tako lepa, kot je danes. Da ne bo onesnažena. Upam, da se slovenska tradicija in kultura ohranita čim dlje časa, saj je zelo zanimiva.« Emina

»V prihodnje si želim, da bi naravne in kulturne znamenitosti Slovenije lepo ohranjali in vzdrževali.« Lara

»Želim si, da bi bili Slovenci malo bolj složni.« Lara

»Čeprav je v teh časih težko, Slovence po mojem mnenju čaka lepa prihodnost. A le, če se bomo česa naučili od svojih prednikov.« Gaja

6 Sklep

Pri svojem delu se srečujem z izzivom, kako dijakom, ki se izobražujejo za poklice s področja kmetijstva in živilstva, približati slovensko književnost, preko izbranih besedil pa spoznavati Slovenijo in njeno zgodovino ter poudariti lepoto slovenskega jezika.

Pri obravnavi besedil z domovinsko tematiko je poleg dobre motivacije potrebna tudi natančnejša osvetlitev književnega časa in prostora. Sodobnejša besedila z jasnim sporočilom so dijakom bližja, pogršam pa besedila, ki bi se navezovala na novejšo slovensko zgodovino, npr. na čas osamosvajanja, ter več besedil slovenskih pesnic in pisateljic (npr. mladinski roman Savitri avtorice Silvestre Rogelj Petrič ali roman Dekle kot Tisa Sonje Merljak). Menim, da bi morali učne načrte nekoliko prevetrili in posodobiti.

Besedila z domovinsko tematiko delujejo večplastno, saj ne vzgajajo samo bralca in poznavalca književnosti, pač pa državljana in poštenega člana družbe, poudarjajo namreč pomembne vrednote, kot so pozitiven odnos do doma in domovine, spoštovanje preteklosti, pomen družine.

V teh literarnih besedilih sta izraženi bolečina in trpljenje Slovencev v različnih obdobjih, zato naj zaključim z besedami, ki jih je izrekel Boris Pahor ob svojem 107. rojstnem dnevu: »Pisal bom celo življenje, kolikor bom živ in kolikor bom mogel zaradi svojih moči, bom pisal o ponižanih in razžaljenih.« (MMC, 26. 8. Pahor 2020)

Viri in literatura

Križaj, Martina; Bešter Turk, Marja; Kvas, Jana idr., 2007: Katalog znanja, srednje poklicno izobraževanje, Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/SPI/KZ-IK/katalog.htm> (17. 8. 2020).

Katalog znanja, srednje poklicno izobraževanje, Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/drugi_del/NPI/KZ-IK/katalog.htm (17. 8. 2020).

Jožef-Beg, Jožica; Debeljak, Dragica, 2008: Berilo, učbenik za 1. in 2. letnik nižjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana: DZS.

Golc, Lidija; Kopal, Valentina; Žbogar, Alenka, Lah, Klemen; Perko, Janja, Lenaršič, Bernarda; Pezdirc Bartol, Mateja; Pavlič, Darja, 2011: Odkrivanje življenja besed 3. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Frančič, Franjo, 1995: Pravljice, kje ste?. Samozaložba.

Kvas, Jana, 2006a: Mlada obzorja Književnost 1. Ljubljana: DZS.

Kvas, Jana, 2006b: Mlada obzorja Književnost 2. Ljubljana: DZS.

Kvas, Jana, 2006c: Mlada obzorja Književnost 3. Ljubljana: DZS.

Krakar Vogel, Boža, 2004: Poglavlja iz didaktike književnosti. Ljubljana: DZS.

Krakar Vogel, Boža, 1995: Teme iz književne didaktike. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kordigel Aberšek, Metka, 2008: Didaktika mladinske književnosti. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Zajc, Neva, 2020: Boris Pahor praznuje 107. rojstni dan, RTV SLO, 26. 8. 2020. Dostopno na: <https://www.rtvlo.si/kultura/knjige/boris-pahor-praznuje-107-rojstni-dan/534294> (27. 8. 2020).